

Оксана Кучерук,
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри української мови та методики її навчання
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МОВНООСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ФОРМУВАННЯ НОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРАКТИК

Під час пандемії COVID-19, затяжної війни в Україні в науковому дискурсі утвердилася думка, що конкурентоспроможний викладач, учитель має не лише знати свій предмет, а й бути компетентним креативно розкривати його, навчати з використанням ЕОР, онлайн-сервісів, цифрових платформ. У Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки як світовий мегатренд визначено цифровізацію, однак проблема в тому, що «освіта наразі відстає від цифровізації, і необхідно докласти більше зусиль, щоб скористатися інструментами та сильними сторонами нових технологій...» [5, с. 26].

У контексті сказаного аналіз праць лінгводидактів (Н. Грона, О. Кулик, Л. Овсієнко, О. Семеног та ін.) свідчить про пошуки шляхів розв'язання проблеми цифровізації мовної освіти, труднощі зумовлюються тим, що засоби інформаційно-цифрових технологій постійно розвиваються.

Мета публікації – поставити проблему й окреслити напрями використання засобів інформаційно-цифрових технологій у процесі навчання української мови з урахуванням принципів цифровізації освіти.

Цифровізація (диджиталізація) освітніх послуг – це насамперед переведення інформації в цифрову форму й використання інформаційно-цифрових технологій (далі – ІЦТ) у проєкції на освітні цілі. За Т. Вакалюк, О. Спіріним, інформаційно-цифрові технології становлять сукупність електронних інструментів, систем, пристроїв, ресурсів, які генерують, зберігають, обробляють дані, технологій розроблення інформатичних систем і побудови комунікаційних мереж. Характерними особливостями цих технологій є мультимедійність, інтерактивність, адаптивність, диференційованість, що уможлиблюють ширше застосовувати метод проєктів, метод навчальних ігор (наприклад засобами комп'ютерних та ігрових симуляторів), дослідницький метод тощо [1, с. 16-17].

Варто наголосити, що цифровізація мовної освіти – це не лише ресурсно-технологічне оновлення освітнього середовища, а системна модернізація методів і технологій навчання, комунікації та мислення суб'єктів освітнього процесу на основі нової освітньої філософії, що поєднує предметну компетентність (її мовний, мовленнєвий, комунікативний аспекти) з інформаційною, медійною та цифровою грамотністю як педагога, так і здобувачів освіти.

Підготовка здобувача мовної освіти до діяльності й життя в інформаційному просторі цифрового суспільства передбачає створення навчально-методичної системи з урахуванням низки принципів цифровізації

освіти: принципу доступності до інформації, предметних і соціокультурних знань, освітніх послуг, зокрема завдяки інтернет-мережі; принципу заощадливості – сприяти швидкому, незатратному подоланню незнання, розвивати культуру (і медіакультуру), здобувача освіти з економією часу на досягнення культуровідповідних цілей; принципу інтенсифікації освіти; принципу імплементації інформаційної, медійної та цифрової грамотності в освітній предмет чи освітню галузь – щодо пошуку, одержання, критичного сприймання, передавання, використання, поширення інформації, створення власних різножанрових медіапродуктів, інформаційних ресурсів; принципу орієнтації на розвиток інформаційно-цифрових технологій – опертя на передові досягнення ІКТ (використання мовних моделей штучного інтелекту), на новітні медіа й постійне оновлення освітнього змісту з урахуванням розвитку технологій; принципу створення безпечного цифрового освітнього середовища. Відповідно до сучасних освітніх тенденцій, ураховуючи актуальні принципи цифровізації освіти, простежується кілька основних напрямів використання засобів інформаційно-цифрових технологій у процесі навчання української мови, а саме: створення цифрового мовноосвітнього середовища; аналіз медіатекстів і продукування креативних мультимедійних мовних продуктів; формування цифрової комунікативної компетентності здобувачів освіти; персоналізація навчання за допомогою ІІІ; цифровізація оцінювання досягнень здобувачів мовної освіти.

Створення цифрового мовноосвітнього середовища передбачає використання електронних освітніх ресурсів (далі – ЕОР). За чинним Положенням, «під ЕОР розуміють засоби навчання на цифрових носіях будь-якого типу або розміщені в інформаційно-телекомунікаційних системах, які відтворюються за допомогою електронних технічних засобів і застосовуються в освітньому процесі» [4]. У практиці мовної освіти на основі відповідних ресурсів педагоги розробляють онлайнові курси (платформи Google Classroom, Moodle та ін.), навчальні середовища з використанням готових електронних словників, корпусів української мови, правописних тренажерів та шляхом створення власних електронних навчальних матеріалів (відеоуроків, інтерактивних карт, тестів, блогів та ін.). На нашу думку, під час відбору ЕОР варто враховувати такі принципи: принцип відповідності ЕОР освітнім цілям і сучасним науковим знанням; принцип відкритого, оперативного, простого доступу до ЕОР; принцип ергономічності ресурсу (зручність, комфортність у використанні ЕОР); принцип забезпечення мобільності здобувачів і педагогів за допомогою ЕОР; принцип мотивації здобувачів до самостійного здобуття знань за допомогою ЕОР (наявність ігрових елементів, тестів, відео тощо); принцип інформаційності (представлення мовно-тематичних відомостей, а також соціокультурних знань); принцип інтерактивності (зокрема можливість зворотного зв'язку в межах ресурсу, взаємодії під час використання ЕОР); принцип практичної значущості ЕОР [2, с. 47].

Окремий напрям використання засобів ІКТ у процесі навчання української мови – це аналіз медіатекстів (новини, реклама, блоги, відео,

подкасти та ін.), розрізнення фактів і суджень, правдивої інформації від фейків, перевіряння фактів, виявлення маніпуляційних елементів, що уможливорює розвивати критичне мислення, навички фактчекінгу в здобувачів освіти як мовних особистостей. Навчання їх створювати креативні мультимедійні мовні продукти (відеоесе, подкасти, інфографіка, комікси, презентації) з використанням Thinglink, Genially, Canva, Storyboard That та інших цифрових засобів забезпечує нові формати мовно-мовленнєвої діяльності на основі мультимодальності, поєднання мови з візуальними, аудіо- та відеокодами. На думку О. Кулик, Л. Овсієнко, під час навчання української мови варто використовувати різні форми представлення інформації, що скомбіновані на одному носієві, тобто – мультимедіа (текстові, звукові, графічні, анімації й відео). Для цього є низка сервісів: Prezi, Powtoon, Mind Maps, віртуальна інтерактивна дошка тощо [3, с. 937].

Ще один напрям використання ІЦТ у процесі мовної освіти – формування цифрової комунікативної компетентності здобувачів. Він передбачає вироблення навичок мережевого етикету, вивчення моделей мовної поведінки в соціальних мережах, культивування вміння будувати переконливе онлайн-повідомлення, опанування навичок цифрового сторителінгу, створення лонгридів. Відповідна робота із застосуванням цифрових засобів (Google Chat, Google Meet, Telegram, Slido, AnswerGarden та ін.) стимулює інтерес здобувачів до мовної освіти та є виявом діяльнісного підходу до навчання.

Розвиток штучного інтелекту став підґрунтям використання засобів ІЦТ для персоналізації навчання української мови за допомогою ШІ. У контексті цього напрямку використання ChatGPT, DeepSeek, Claude, Gemini та інших ресурсів уможливорює генерувати вправи, завдання відповідно до рівня здобувача, його інтересів, потреб, створювати відповідні зображення, шаблони для заповнення, використовувати ШІ як помічника в освітній діяльності. Це, з одного боку, полегшує рутинну роботу педагога, дає змогу створювати варіативні методики навчання української мови, а з іншого допомагає здобувачам краще зрозуміти тематичні питання й самореалізуватися в освітньому процесі.

Окремий напрям використання ІЦТ у процесі мовної освіти – модернізація оцінювання. Цифровізація оцінювання досягнень здобувачів мовної освіти передбачає роботу з інтерактивними предметними тестами, контрольними мовно-мовленнєвими завданнями на платформах Kahoot, Quizizz, LearningApps та ін. У результаті процедура контролю й оцінювання (особливо формувального оцінювання) стає атрактивною, зокрема завдяки елементам гейміфікації, і водночас посилює розвивальний потенціал мовної освіти.

Підсумовуючи, варто зазначити, що використання засобів інформаційно-цифрових технологій у процесі навчання української мови з урахуванням принципів цифровізації освіти зумовлює системну модернізацію методів і технологій навчання, комунікації та мислення суб'єктів освітнього процесу. За результатами нашого дослідження, відповідно до сучасних освітніх тенденцій у

практиці навчання української мови простежується кілька основних напрямів використання засобів ІКТ: створення цифрового мовноосвітнього середовища; аналіз медіатекстів і продукування креативних мультимедійних мовних продуктів; формування цифрової комунікативної компетентності; персоналізація навчання за допомогою ІІІ; цифровізація оцінювання досягнень здобувачів мовної освіти.

Перспективним є дослідження ефективних методів і методик використання засобів ІКТ у мовно-методичній підготовці майбутніх учителів-словесників.

Література

1. Вакалюк Т. А., Спірін О. М. Інформаційно-цифрові технології: сутність поняття. *Звітна науково-практична конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України*: матеріали науково-практичної конференції, 11 лютого 2021 р., м. Київ / упоряд.: О. П. Пінчук, Н. В. Яськова. Київ : ІТЗН НАПН України, 2021. С. 16- 17.

2. Кучерук О. А., Гилярська О. І. та ін. Використання електронних освітніх ресурсів для формування риторичної компетентності майбутніх учителів у педагогічних коледжах. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. Том 92. №6. С. 35-60. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4803?articlesBySimilarityPage=2>

3. Овсієнко Л. М., Кулик О. Д. Інтерактивні хмарні технології і сервіси під час змішаного навчання української мови фахового спрямування здобувачів гуманітарного напрямку освіти. *Вісник науки та освіти*. 2024. №7 (25). С. 926-941. Серія «Педагогіка». <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/13693>

4. Положення про електронні освітні ресурси. 2012. *Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 01 жовтня 2012 року № 1060 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 29 травня 2019 року № 749)*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12#Text>

5. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031. Київ, 2020. 71 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>